EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2021 10 13
COM(2021) 628 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo taikymo peržiūros

Turinys

1. ĮVADAS 2

2. REGLAMENTO DĖL INVAZINIŲ SVETIMŲ RŪŠIŲ ĮGYVENDINIMAS 3

2.1. 4 straipsnis. Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašas 3

2.2. Apribojimai ir nukrypti leidžiančios nuostatos (7, 8, 9, 31 ir 32 straipsniai) 10

2.3. 11 straipsnis. Regionui susirūpinimą keliančios invazinės svetimos rūšys ir Sąjungos vietinės rūšys 10

2.4. 12 straipsnis. Valstybei narei susirūpinimą keliančios invazinės svetimos rūšys 11

2.5. 13 straipsnis. Veiksmų planai dėl invazinių svetimų rūšių patekimo kelių 11

2.6. 14 straipsnis. Priežiūros sistema 13

2.7. 15 straipsnis. Oficiali kontrolė 15

2.8. 16 ir 17 straipsniai. Pranešimai apie ankstyvą aptikimą ir skubus likvidavimas ankstyvuoju invazijos etapu 15

2.9. 19 straipsnis. Valdymo priemonės 16

2.10. 25 straipsnis. Informacinė paramos sistema 17

2.11. Informuotumo didinimas 17

2.12. Įgyvendinimo išlaidos, nauda ir finansavimas 18

2.13. Įgyvendinimo sunkumai 19

3. IŠVADA 20

1. ĮVADAS

Invazinės svetimos rūšys – tai gyvūnai ir augalai, kurie dėl žmogaus įsikišimo atsitiktinai patenka arba sąmoningai perkeliami į natūralią aplinką, kurioje jų paprastai nėra, ir naujajai aplinkai sukelia sunkių neigiamų padarinių.

Invazinės svetimos rūšys yra viena iš penkių pagrindinių biologinės įvairovės Europoje ir pasaulyje nykimo priežasčių[1]. Jos taip pat gali sukelti didelį neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir ekonomikai. 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojo Reglamentas (ES) Nr. 1143/2014 dėl invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir plitimo prevencijos ir valdymo (toliau – Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių). Juo siekiama: i) užkirsti kelią invazinių svetimų rūšių daromam neigiamam poveikiui biologinei įvairovei ir ekosistemų funkcijoms, jį kuo labiau sumažinti ir sušvelninti ir ii) apriboti socialinę ir ekonominę žalą.

Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių priėmimas buvo didelis žingsnis į priekį plėtojant ES biologinės įvairovės politiką. Priėmus Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių buvo įgyvendinti: i) ES biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. 5 tikslo 16 veiksmas[2] ir ii) Strateginio biologinės įvairovės 2011–2020 metų plano pagal Biologinės įvairovės konvenciją Aičio 9 tikslas[3].

Šioje ataskaitoje peržiūrimas Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių taikymas, kaip reikalaujama pagal jo 24 straipsnio 3 dalį. Ataskaita visų pirma remiasi valstybių narių[4] pateiktomis ataskaitomis, kurios apima laikotarpį nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. Šioje ataskaitoje apžvelgiamas ne tik šis laikotarpis, bet ir visos sritys, apie kurias turima naujesnės informacijos. Be to, informacija šioje ataskaitoje grindžiama 2021 m. rengtomis atviromis viešomis konsultacijomis.

Šioje ataskaitoje pateikiama analizė yra neišsami, nes reglamentas taikomas neilgai. Nepaisant to, kad Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių įsigaliojo 2015 m. sausio mėn., dauguma jo nuostatų pradėtos taikyti tik 2016 m. rugpjūtį, kai įsigaliojo pirmasis Sąjungos sąrašas.

Be to, pagrindiniai valstybių narių įsipareigojimai (pvz., priežiūros sistemos sukūrimas ir valdymo priemonių nustatymas plačiai paplitusioms Sąjungai susirūpinimą keliančioms invazinėms svetimoms rūšims) pradėti taikyti tik 2018 m. sausio mėn. (t. y. praėjus 18 mėnesių po pirmojo Sąjungos sąrašo priėmimo). Valstybių narių pareiga parengti ir įgyvendinti veiksmų planus, kuriuos įgyvendinant siekiama spręsti Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių netyčinės introdukcijos ir plitimo prioritetinių patekimo kelių klausimą, taip pat pradėta taikyti tik nuo 2019 m. liepos mėn. (t. y. praėjus 36 mėnesiams po pirmojo Sąjungos sąrašo priėmimo).

Taigi Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių visapusiškai pradėtas įgyvendinti tik 2019 m. liepos mėn. Todėl Komisija šios ataskaitos nepapildė pasiūlymu dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, kuriuo iš dalies keičiamas reglamentas.

[1] Biologinės įvairovės konvencijos sekretoriatas (2020), Penktoji biologinės įvairovės apžvalga.

[2] *Biologinė įvairovė – mūsų gyvybės draudimas ir gamtinis turtas. ES biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.*, COM(2011) 244.

[3] https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268

[4] Visos valstybės narės (kalbama apie ES 28 šalis, prieš Jungtinės Karalystės išstojimą), išskyrus vieną, pateikė ataskaitas, kurių informacija apima laikotarpį nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. Informacija pateikiama ias.eea.europa.eu.

2. REGLAMENTO DĖL INVAZINIŲ SVETIMŲ RŪŠIŲ ĮGYVENDINIMAS

2.1. 4 straipsnis. Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašas

Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašas (toliau – Sąjungos sąrašas) yra Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių pagrindas. Jame pateikiamas invazinių svetimų rūšių, kurių neigiamas poveikis buvo pripažintas pakankamai dideliu, kad reikėtų imtis suderintų veiksmų Sąjungos lygmeniu, sąrašas. Išvardytoms rūšims taikomi reglamente nustatyti apribojimai ir priemonės.

Kad rūšys būtų įtrauktos į Sąjungos sąrašą, jos turi atitikti visus 4 straipsnio 3 dalyje pateiktus kriterijus, deramai atsižvelgiant į: i) valstybių narių patiriamas įgyvendinimo sąnaudas, skirtas kovai su invazinėmis svetimomis rūšimis; ii) neveikimo kainą; iii) veiksmų sąnaudų efektyvumą ir iv) socialinius bei ekonominius aspektus (4 straipsnio 6 dalis). Šis procesas grindžiamas rizikos vertinimais, o šių rizikos vertinimų kokybę tikrina Mokslo forumas[5]. Sąjungos sąrašas ir jo atnaujinimai priimami įgyvendinimo aktais, atsižvelgiant į teigiamą Invazinių svetimų rūšių komiteto nuomonę[6].

Pirmasis Sąjungos sąrašas[7] įsigaliojo 2016 m. rugpjūčio 3 d. Jame buvo 37 rūšys. Pirmasis[8] ir antrasis sąrašo atnaujinimas[9] įsigaliojo atitinkamai 2017 m. rugpjūčio 2 d. ir 2019 m. rugpjūčio 15 d. Šiais atnaujinimais pridėta atitinkamai 12[10] ir 17 rūšių. Tikimasi, kad trečią kartą Sąjungos sąrašas bus atnaujintas iki 2021 m. pabaigos. Bendras Sąjungos sąrašo invazinių svetimų rūšių skaičius dabar siekia 66, iš kurių:

- 30 iš jų yra gyvūnų rūšys ir 36 – augalų rūšys.
- 41 rūšis yra daugiausia sausumos, 23 – daugiausia gėlavandenės, 1 – sūroko vandens ir 1 – jūrinė rūšis.

Rūšys gali būti išbraukiamos iš sąrašo, jei jos nebeatitinka vieno ar daugiau kriterijų, bet taip lig šiol dar nenutiko. Remiantis 4 straipsnio 2 dalimi, Sąjungos sąrašas turi būti visapusiškai peržiūrėtas iki 2022 m. rugpjūčio mėn., praėjus šešeriems metams nuo pirminio sąrašo įsigaliojimo.

Priėmus reglamentą galima objektyviai ir moksliškai pagrįstai atrinkti į sąrašą įtrauktinas rūšis. Tačiau patikimas mokslinis įvertinimas, kuriuo grindžiamas įtraukimas į sąrašą, užtrunka ilgai – rizikos vertinimą atlikti užtrunka mažiausiai dvejus metus. Tada prireikia dar mažiausiai metų iki tol, kol priimamas sprendimas dėl rūšies įtraukimo į sąrašą. Vis dėlto, jei valstybės narės mano, kad nauja invazinė svetima rūšis kelia tiesioginę grėsmę, jos gali imtis neatidėliotinų priemonių pagal 10 straipsnį – šia nuostata dar nebuvo pasinaudota.

Naujausi moksliniai tyrimai[11] rodo, kad nėra pastebimo naujai introdukuotų svetimų rūšių skaičiaus augimo lėtėjimo požymių, o daugumos taksonų atveju pirmą kartą

[5] Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių 28 straipsnyje nustatyta ekspertų grupė.

[6] Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių 27 straipsnyje nustatytas komitetas.

Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2016/1141 (OL L 189, 2016 7 14, p. 4).

Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2017/1263 (OL L 182, 2017 7 13, p. 37).

Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) 2019/1262 (OL L 199, 2019 7 26, p. 1).

[10] Nuo 2019 m. vasario 2 d. įtrauktas usūrinis šuo *Nyctereutes procyonoides*. Todėl 2019 m. valstybės narės pateikė ataskaitą apie 48 rūšis.

[11] Žr., pvz., Seebens H. *et al.* (2017), „No saturation in the accumulation of alien species worldwide“ (liet. Pasaulyje svetimų rūšių gausėjimas nesibaigė), *Nature Communications*, 8:14435. doi.org/10.1038/ncomms14435.

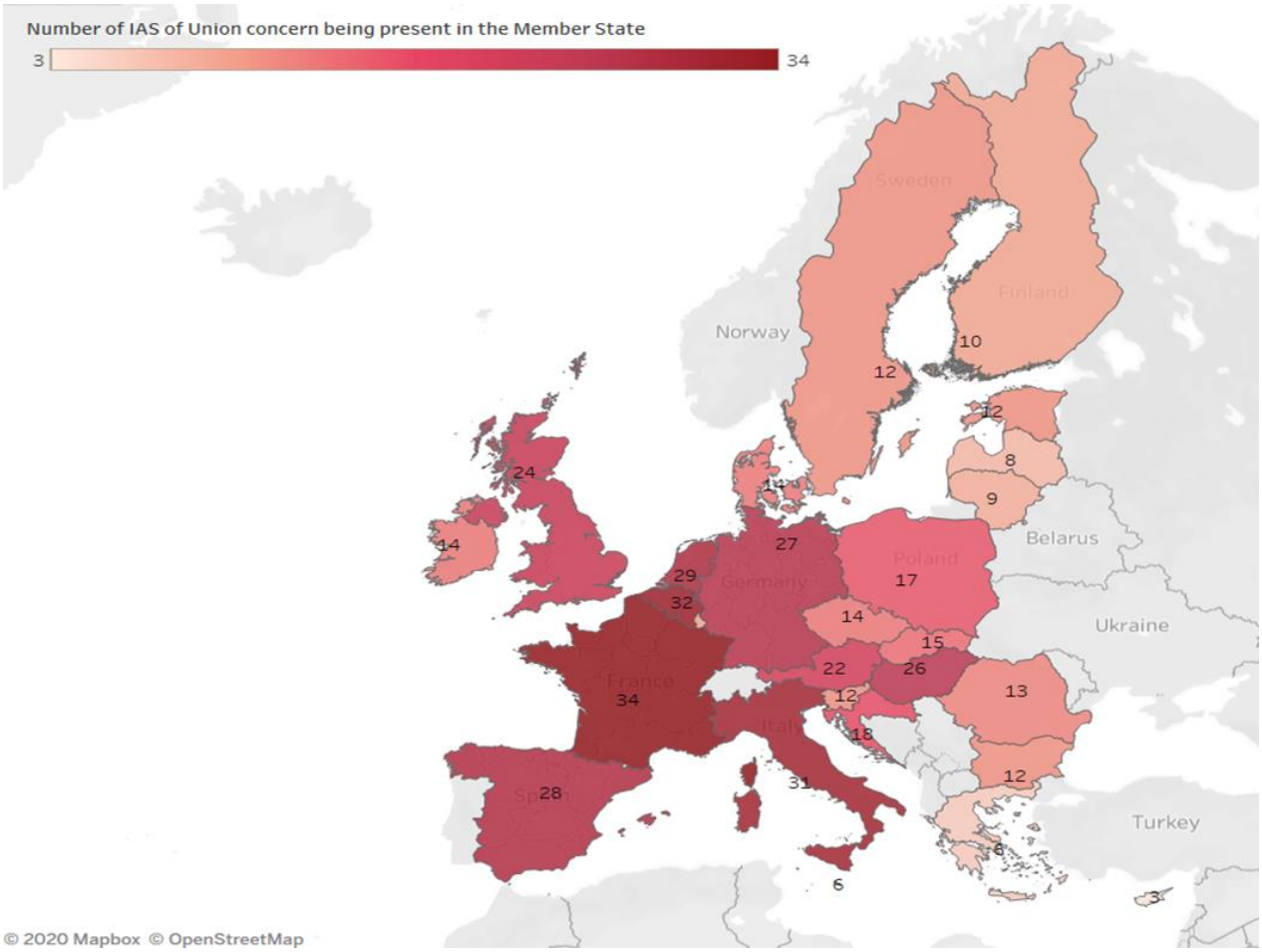
registruojamų rūšių skaičius laikui bėgant netgi didėja. Tikėtina, kad anksčiau ar vėliau daugelis šių svetimų rūšių taps invazinėmis. Todėl labai gali būti, kad ateityje į Sąjungos sąrašą bus įtraukta daugiau rūšių. Kai kuriose publikacijose teigiama, kad, norint pasiekti Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių tikslus, reikia palaipsniui įtraukti į sąrašą kelis šimtus rūšių[12]. Kai kurie suinteresuotieji subjektai (pavyzdžiui, tie, kurie prekiauja svetimų rūšių egzemplioriais) nesutinka ir teigia, kad Sąjungos sąraše jau yra pernelyg daug rūšių ir kad jo įgyvendinimo našta yra per didelė.

Bet kuriuo atveju Sąjungos sąraše negali būti nurodytos visos įmanomos invazinės svetimos rūšys. Taip yra todėl, kad kriterijai, kuriuos rūšis turi atitikti tam, kad būtų įtraukta į Sąrašą, yra gana griežti. Kita vertus, Reglamente dėl invazinių svetimų rūšių pateikti gana platūs prioritetų nustatymo kriterijai. Pavyzdžiui, 4 straipsnio 6 dalyje reikalaujama, kad pirmiausia būtų įtraukiamos tos invazinės svetimos rūšys: i) kurių Sąjungoje dar nėra arba kurios yra ankstyvajame invazijos etape ir kurios, labai tikėtina, darys didelį neigiamą poveikį ir ii) kurios jau įsitvirtinusios Sąjungoje ir kurios daro didžiausią neigiamą poveikį.

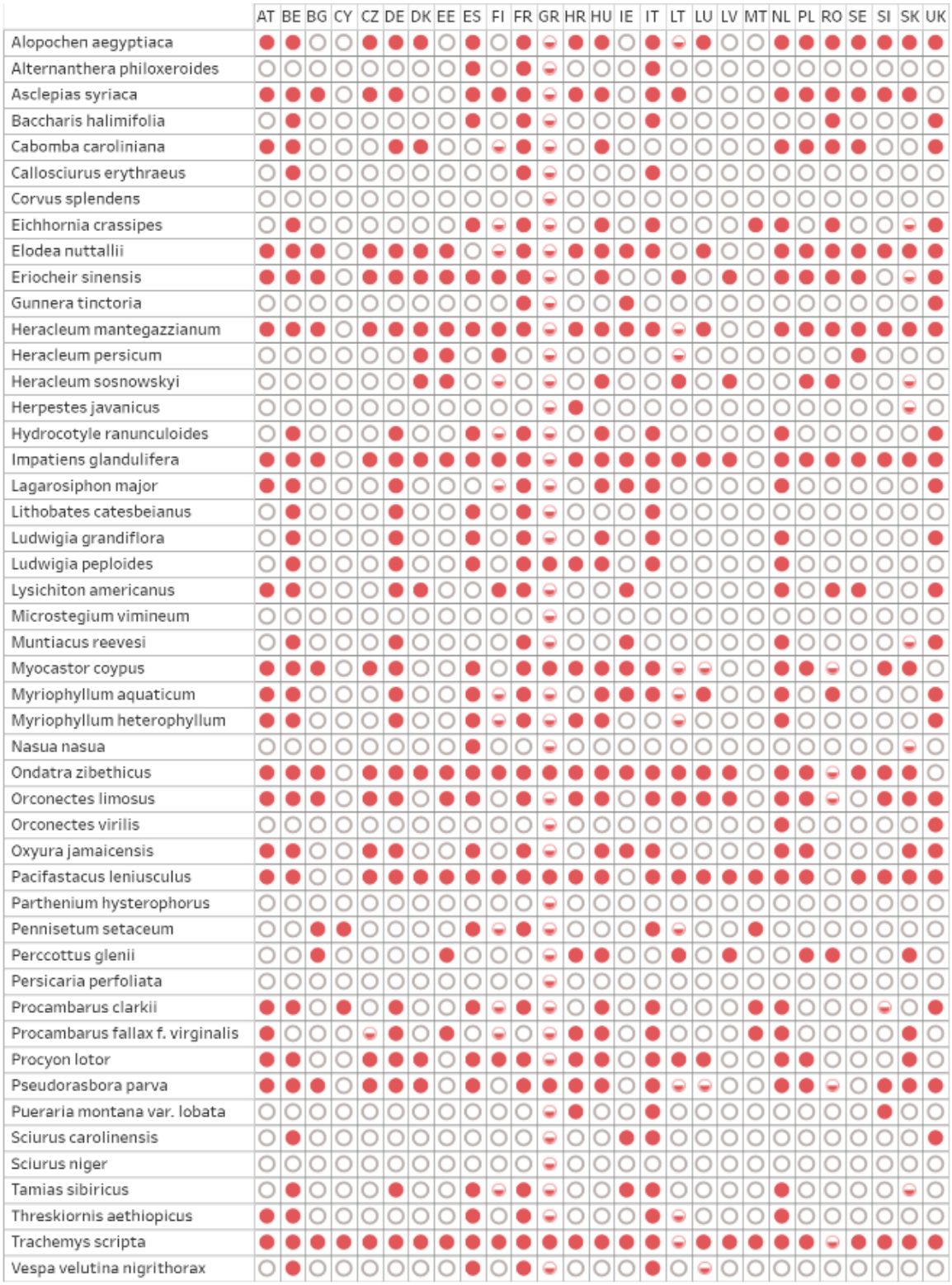
12 iš 66 išvardytų invazinių svetimų rūšių dar nerandama Sąjungos teritorijoje, bet daugelis kitų jau yra plačiai paplitusios ir mažai tikėtina, kad bus likviduotos. Rūšių, kurių ES dar nėra, įtraukimas į sąrašą turi didelį prevencinį poveikį, nes jų negalima įvežti į Sąjungos teritoriją. Tačiau iš patirties matyti, kad tokių rūšių rizikos vertinimui atlikti reikalingų įrodymų dažnai trūksta. Kartu su biologinių bendrijų dinamikos ir klimato kaitos poveikio neapibrėžtumu labai sunku numatyti galimą rūšies poveikį, jei ji būtų introdukuota. Todėl rūšių, kurių ES dar nėra, įtraukimas į sąrašą yra sudėtingas. Visgi Sąjungos sąrašo poveikis – prevencinis. Visos sąraše esančios rūšys, kurios jau įsitvirtinusios ES (įskaitant rūšis, kurios jau aptinkamos daugumoje valstybių narių, kaip antai raštuotasis vėžlys *Trachemys scripta* ir Mantegacio barštis *Heracleum mantegazzianum*), gali smarkiai paplisti (žr. 1–4 pav.)[13]. Tokio tolesnio plitimo prevencija buvo viena iš pagrindinių priežasčių jas įtraukti į Sąjungos sąrašą.

[12] Žr. Carboneras C. *et al.* (2017), „A prioritised list of invasive alien species to assist the effective implementation of EU legislation“ (liet. Prioritetinis invazinių svetimų rūšių sąrašas, padedantis veiksmingai įgyvendinti ES teisės aktus), *Journal of Applied Ecology*, 2017, 1–9, https://doi.org/10.1111/1365-2664.12997, ir Nentwig W. *et al.* (2018), „More than “100 worst” alien species in Europe“ (liet. Daugiau kaip „100 blogiausių“ svetimų rūšių Europoje), *Biological Invasions*, (2018) 20:1611–1621, https://doi.org/10.1007/s10530-017-1651-6. Tačiau keletas rūšių, kurias siūlyta įtraukti į Sąjungos sąrašą, nepatenka į Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių taikymo sritį ir dauguma atvejų joms taikomos kitos priemonės, daugiausia ES teisės aktai dėl augalų sveikatos.

[13] Tai taip pat įrodo pagrindžiantys rizikos vertinimai.

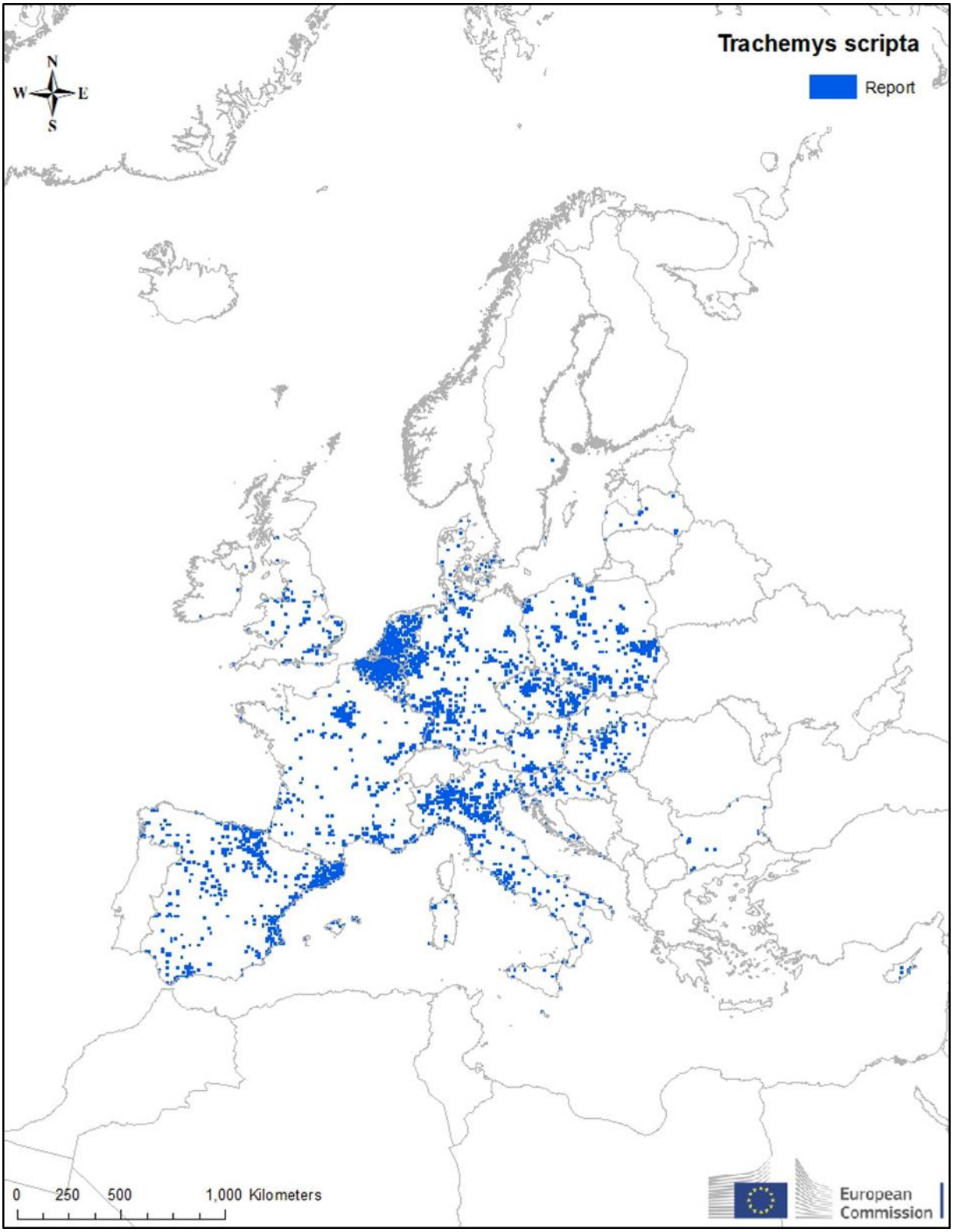

1 pav. *Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių skaičius iš 48, kurios įtrauktos į 2019 m. ataskaitas ir apie kurias kiekviena valstybė narė pranešė kaip apie Sąjungoje jau esančias. Portugalija ataskaitos nepateikė.*

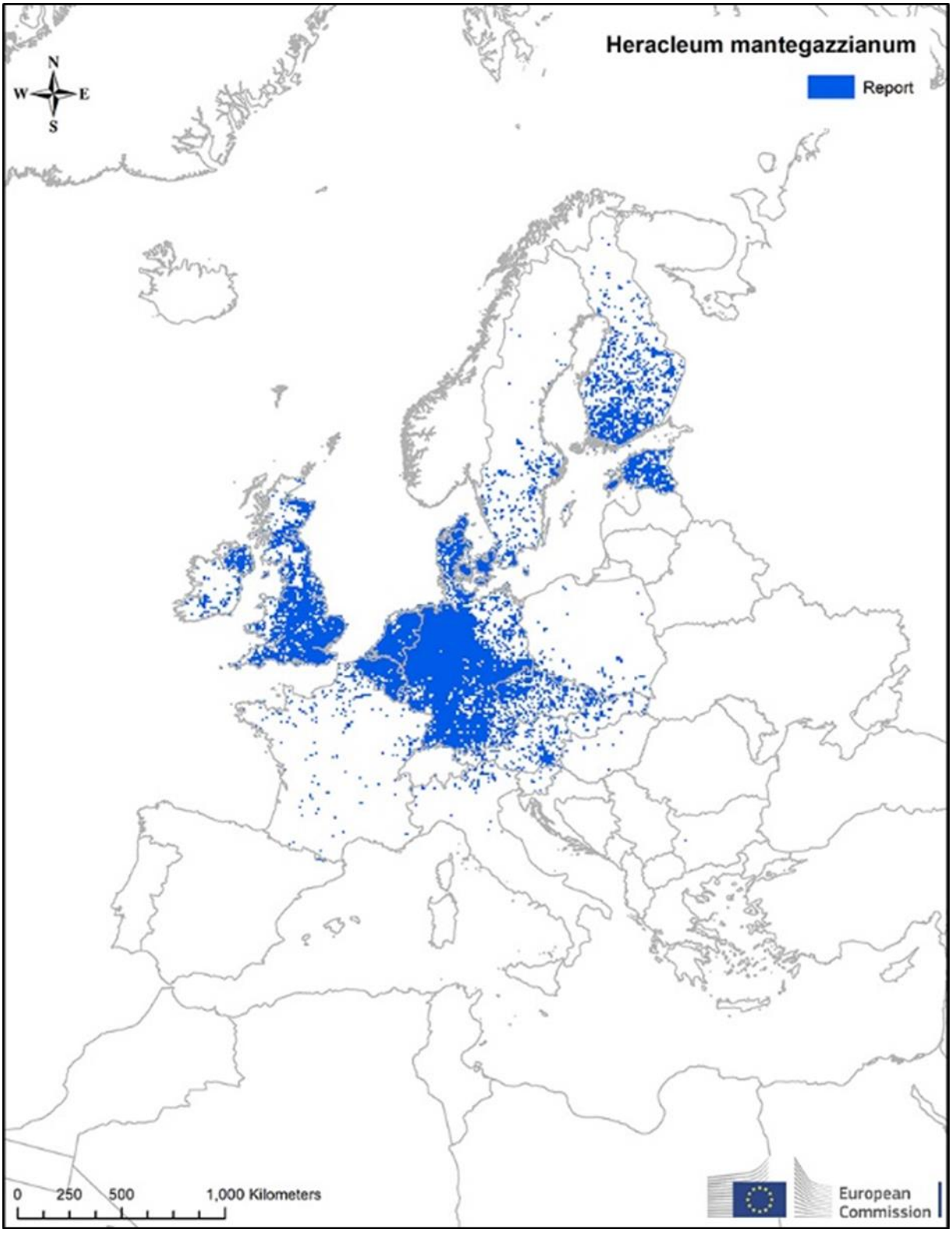

2 pav. *48 Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių, kurios įtrauktos į 2019 m. ataskaitas, buvimo kiekvienoje valstybėje narėje būklė. Portugalija ataskaitos nepateikė.*

Šie simboliai *atitinkamai rodo, kad: i) rūšis aptinkama nurodytoje valstybėje narėje; ii) nėra žinoma, ar rūšis aptinkama nurodytoje valstybėje narėje; ir iii) manoma, kad rūšis nurodytoje valstybėje narėje nėra aptinkama.*

3 pav. *Trachemys scripta paplitimas (10 x 10 km tinkleliai) pagal 2019 m. valstybių narių pateiktus duomenis. Rūšys taip pat aptinkamos Graikijoje, Portugalijoje ir Rumunijoje, bet šios valstybės narės nepateikė paplitimo tinklelio lygmeniu.*

4 pav. *Heracleum mantegazzianum paplitimas (10 x 10 km tinkleliai) pagal 2019 m. valstybių narių pateiktus duomenis.*

Papildomų sunkumų kyla, kai rūšis įtraukiama į Sąjungos sąrašą. Jeigu į Sąjungos sąrašą įtraukta invazinė svetima rūšis yra populiari rūšis, kuria prekiaujama, rinkoje ją dažnai pakeičia kitos svetimos rūšys, kurios taip pat gali būti invazinės. Savo ruožtu reikia įvertinti tų naujai introdukuotų rūšių keliamą riziką ir apsvarstyti, ar jas įtraukti į Sąjungos sąrašą. Daugiausia ši problema matoma gyvūnų augintinių prekyboje (pavyzdžiui, raštuotųjų vėžlių *Trachemys scripta* pakeitimas kitais svetimais vėžliais) ir prekyboje sodininkystės produktais (pavyzdžiui, paprastosios eichornijos *Eichhornia crassipes* pakeitimas salotine plūdokle *Pistia stratiotes*). Siekdami šią problemą spręsti, kai kurie suinteresuotieji subjektai pasiūlė vietoje draudžiamų rūšių sąrašo parengti leidžiamų rūšių sąrašus. Dabartinėje teisinėje sistemoje toks požiūris ES lygmeniu nenumatytas, tačiau kai kurios valstybės narės jį įtvirtino savo nacionalinės teisės aktuose, daugiausia susijusiuose su prekyba gyvūnais augintiniais.

Tai, kad atsižvelgiama į sąnaudas ir socialinius ir ekonominius aspektus, kaip reikalaujama 4 straipsnio 6 dalyje, turėjo įtakos įtraukimo į sąrašą procesui. Būdingiausias pavyzdys – kanadinė audinė (*Neovison vison*) – invazinė svetima rūšis, kuri daro didelį neigiamą poveikį biologinei įvairovei. Kanadinė audinė veisiama dėl kailio tūkstančiuose audinių ūkių ES. Ši rūšis į sąrašą nėra įtraukta[14]. Jeigu ji būtų įtraukta į Sąjungos sąrašą, norint veisti kanadines audines dėl kailio, reikėtų gauti leidimą pagal Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių 9 straipsnį. Keletas valstybių narių laikėsi nuomonės, kad šios procedūros įgyvendinimo sąnaudos būtų neproporcingos, ir prieštaravo tam, kad ši rūšis būtų įtraukta į sąrašą. Svarbu pažymėti, kad Reglamente dėl invazinių svetimų rūšių numatyti alternatyvūs sprendimai dėl rūšies įtraukimo į Sąjungos sąrašą. Pirma, susijusios valstybės narės tokių rūšių klausimą gali spręsti pasitelkdamos nacionalines priemones. Antra, tokių rūšių problema gali būti sprendžiama pasitelkiant glaudesnį regioninį bendradarbiavimą (žr. paskesnius 2.3 ir 2.4 skirsnius).

Jūrinių invazinių svetimų rūšių įtraukimas į sąrašą yra itin sudėtingas[15]. Kaip matyti iš to, kas išdėstyta pirmiau, tik viena iš 66 į Sąjungos sąrašą įtrauktų invazinių svetimų rūšių – dygusis unguriapelekis šamas *Plotosus lineatus* – yra jūrinė rūšis. Tačiau buvo svarstoma į sąrašą įtraukti keletą jūrinių rūšių. Pagrindinė kliūtis įtraukti jūrines rūšis buvo susirūpinimas, kad dėl didelių rūšių ekologinių ryšių ir sklaidos jūrų aplinkoje galimybių, sudėtingiau ir brangiau tirti ir kontroliuoti biologines invazijas. Tai itin aktualu rūšių, kurios į Viduržiemio jūrą patenka per Sueco kanalą, atžvilgiu. Visgi, nepaisant minėtų sunkumų, pasitelkus priežiūrą, ankstyvą aptikimą ir greitą jūrinių rūšių tikslinėse teritorijose likvidavimą, galima jų neigiamą poveikį sušvelninti[16]. Kalbant apie introdukcijos ir plitimo kelius, invazinių svetimų rūšių plitimą ir poveikį jūrų aplinkai būtų galima gerokai sumažinti: i) visapusiškai įgyvendinant Tarptautinės jūrų organizacijos (IMO)[17] Balastinių tvarkymo vandenų konvenciją[18] ir ii) pagerinus IMO rekomendacijų dėl biologinės kilmės nešvarumų įgyvendinimą. Todėl buvo parengta

[14] Keletas suinteresuotųjų subjektų tai kritikavo. Žr., pavyzdžiui, visuomenės atsiliepimus apie pasiūlymą dėl antrojo Sąjungos sąrašo atnaujinimo: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/2124-Atnaujintas-ES-invaziniu-svetimu-rusiu-sarasas_lt.

[15] Žr. Kleitou P. *et al.* (2021), „The Case of Lionfish (*Pterois miles*) in the Mediterranean Sea Demonstrates Limitations in EU Legislation to Address Marine Biological Invasions“ (liet. Piktųjų sparnapelekių (*Pterois miles*) atvejis Viduržemio jūroje rodo ES teisės aktų, skirtų jūrinių biologinių invazijų problemai spręsti, trūkumus), *Journal of Marine Sci*. Engineering 2021, 9, 325. https://doi.org/10.3390/jmse9030325.

[16] Žr. Giakoumi S. *et al.* (2019), „Management priorities for marine invasive species“ (liet. Jūrinių invazinių rūšių valdymo prioritetai), *Science of the Total Environment*, 688 (2019) 976–982. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.06.282.

[17] IMO: Tarptautinė jūrų organizacija yra Jungtinių Tautų specializuotoji agentūra, atsakinga už laivybos saugą ir saugumą ir už jūros ir oro taršos iš laivų prevenciją.

[18] Konvencija įsigaliojo 2017 m. rugsėjo 8 d., o galutinė data, iki kurios visi laivai turi laikytis reikalavimų, yra 2024 m. rugsėjo 8 d.

keletas jūrų invazinių svetimų rūšių rizikos vertinimų, kurie bus svarstomi kito Sąjungos sąrašo atnaujinimo laikotarpiu.

2.2. Apribojimai ir nukrypti leidžiančios nuostatos (7, 8, 9, 31 ir 32 straipsniai)

Tiesioginis Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių poveikis yra toks, kad į sąrašą įtrauktoms rūšims taikomi apribojimai, įskaitant draudimą prekiauti (7 straipsnis). Daugelio apribojimų išimtys galimos tik išimtiniais atvejais: i) pagal leidimų, kuriuos tvarko valstybės narės, sistemą (leidžiama vykdyti mokslinius tyrimus ar *ex situ* išsaugojimo veiklą pagal 8 straipsnį) arba ii) jeigu Komisija suteikė leidimą (išimtiniais atvejais dėl priežasčių, susijusių su įtikinamais visuomenės interesais, pagal 9 straipsnį). Kitų pereinamojo laikotarpio nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas galimas gyvūnų augintinių savininkams (31 straipsnis) ir dėl komercinių išteklių (32 straipsnis).

12 valstybių narių pranešė, kad nuo pirmojo Sąjungos sąrašo įsigaliojimo 2016 m. rugpjūčio mėn. iki 2018 m. gruodžio mėn. iš viso išdavė 100 leidimų. Šie leidimai buvo susiję su 32 Sąjungai susirūpinimą keliančiomis invazinėmis svetimomis rūšimis. Iš visų leidimų 87 buvo išduoti moksliniams tyrimams, o 13 – išsaugojimui *ex situ*. *Ex situ* leidimai buvo išduoti įstaigoms, kuriose nepageidaujamos rūšys laikomos vykdant valdymo priemones, t. y. veiklą, kuriai iš tikrųjų leidimo nereikia.

Iki šiol Komisija priėmė du sprendimus dėl leidimo pagal 9 straipsnį. Pagal šiuos du leidimus dviem valstybėms narėms leista užsiimti usūrinių šunų (*Nyctereutes procyonoides*) veisimu dėl kailio gamybos.

2.3. 11 straipsnis. Regionui susirūpinimą keliančios invazinės svetimos rūšys ir Sąjungos vietinės rūšys

Vadovaudamosi 11 straipsniu, valstybės narės, atsižvelgdamos į savo valstybes narei susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą (žr. 2.4 skirsnį), gali nustatyti rūšis, kurios Sąjungoje yra vietinės ar nevietinės, kurių atžvilgiu reikalingas glaudesnis regioninis bendradarbiavimas. Dėl tokio bendradarbiavimo šioms rūšims (ir tik atitinkamose valstybėse narėse) gali būti taikoma dauguma apribojimų, taikomų į Sąjungos sąrašą įtrauktoms rūšims. Regioninį bendradarbiavimą turi inicijuoti valstybė narė, tačiau taip dar nebuvo padaryta.

Invazinių svetimų rūšių, kurios yra Sąjungos vietinės rūšys, atžvilgiu Mokslo forumas ir kiti ekspertai, su kuriais konsultuotasi, patvirtino, kad glaudesnis regioninis bendradarbiavimas turėtų pridėtinės vertės sprendžiant kelių tokių rūšių problemas. Tačiau Mokslo forumas nustatė vieną kliūtį: neapibrėžtumas dėl tikslių tokių rūšių vietinio ir svetimo arealo paplitimo ribų. Šios ribos dažnai yra atitinkamų valstybių narių teritorijoje: rūšis gali būti vietinė tam tikroje valstybės narės teritorijos dalyje, bet svetima ir invazinė kitose tos pačios valstybės teritorijos dalyse. Be to, žinios apie šias ribas dažnai keičiasi, atsižvelgiant į naujausius mokslinius tyrimus. Dėl tokių situacijų gali būti itin sunku plačiajai visuomenei išaiškinti, kodėl reikia imtis priemonių tokioms rūšims valdyti.

Kai kurie suinteresuotieji subjektai pasiūlė siekiant regioniniu lygmeniu reguliuoti rūšis, dėl kurių labai mažai tikėtina, kad jos įsitvirtins didelėje Sąjungos dalyje[19], pasinaudoti

[19] Žr., pavyzdžiui, visuomenės atsiliepimus apie pasiūlymą dėl antrojo Sąjungos sąrašo atnaujinimo: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/2124-Atnaujintas-ES-invaziniu-svetimu-rusiu-sarasas_lt.

11 straipsniu, o ne įtraukti tokias rūšis į Sąjungos sąrašą. Šis požiūris būtų ypač naudingas komerciniu požiūriu svarbioms rūšims. Pavyzdžiui, dekoratyviniai augalai, kurie gali daryti didelį poveikį Vidužemio jūros biogeografiniam regionui, būtų reguliuojami tik jame, o prekyba jais ir toliau vyktų Šiaurės Europoje, kur mažai tikėtina, kad jie darys didelį poveikį. Atitinkamos diskusijos Invazinių svetimų rūšių komitete rodo, kad valstybės narės tokio sprendimo nepasirinko dėl šių trijų priežasčių:

- Reglamentu dėl invazinių svetimų rūšių aiškiai leidžiama įtraukti tokias rūšis į Sąjungos sąrašą[20];
- įtraukimas į Sąjungos sąrašą laikomas veiksmingesne priemone, visų pirma atsižvelgiant į tai, kad dėl to bus uždrausta prekyba visoje Sąjungoje;
- sunku įgyvendinti prekybos apribojimus tik kai kuriose ES dalyse.

2.4. 12 straipsnis. Valstybei narei susirūpinimą keliančios invazinės svetimos rūšys

12 straipsnyje valstybėms narėms leidžiama sudaryti nacionalinį valstybei narei susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą. Iki 2021 m. kovo 31 d. 10 valstybių narių patvirtino tokius sąrašus[21]. Taksonų skaičius kiekviename iš minėtų sąrašų svyruoja nuo 13 iki daugiau kaip 200. Kai kuriuose iš jų pateiktos visos taksonominės grupės (gentys ir šeimos). Nurodytoms rūšims ir taksonominėms grupėms nacionaliniu lygmeniu taikomi panašūs apribojimai kaip ir Sąjungai susirūpinimą keliančiomis invazinėmis svetimomis rūšimis Sąjungos lygmeniu. Kai kurias rūšis į sąrašą įtraukė kelios valstybės. Šios rūšys rodo toms šalims bendrus prioritetus. Bet, nepaisant kelių išimčių, dėl to nebuvo imtasi suderintų veiksmų.

2.5. 13 straipsnis. Veiksmų planai dėl invazinių svetimų rūšių patekimo kelių

13 straipsnyje reikalaujama, kad per 18 mėnesių nuo Sąjungos sąrašo priėmimo dienos valstybės narės nustatytų susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių netyčinės introdukcijos ir plitimo kelius (t. y. kelius ir mechanizmus) ir nurodytų, kurių iš jų atžvilgiu veiksmų reikia imtis pirmiausia. Be to, 13 straipsnyje reikalaujama, kad per trejus metus nuo Sąjungos sąrašo priėmimo ar atnaujinimo dienos valstybės narės įgyvendintų veiksmų planus, kuriuose aptariami prioritetiniai patekimo keliai.

Daugelis valstybių narių nustatė joms svarbius prioritetinius patekimo kelius. Kaip reikalaujama Reglamente dėl invazinių svetimų rūšių, prioritetai nustatyti remiantis patenkančių rūšių kiekio ir galimos tų rūšių daromos žalos apskaičiavimais. Tačiau valstybės narės naudojo skirtingas metodikas – nuo gana paprastų iki sudėtingų formulių.

Nustatyti prioritetiniai patekimo keliai valstybėse narėse labai skiriasi – nustatyti 36 skirtingi prioritetiniai patekimo keliai. Vis dėlto dauguma valstybių narių nustatė du prioritetinius patekimo kelius: „Ištrūkimas į laisvę iš uždaros zonos: gyvūnų augintinių, akvariumų ir terariumų rūšių ištrūkimas“ ir „Ištrūkimas į laisvę iš uždaros zonos: sodininkystė“ (žr. 1 lentelę).

[20] Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių 4 straipsnio 3 dalies b punktas ir 10 konstatuojamoji dalis.

[21] Rizikos vertinimo sritis yra Sąjungos teritorija, išskyrus atokiausius regionus. Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių 6 straipsnyje išdėstytos konkrečios nuostatos dėl atokiausių regionų, kuriose reikalaujama, kad atokiausių regionų turinčios valstybės narės nustatytų kiekvienam iš tų regionų susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą.

Kai kurios valstybės narės, siekdamos parengti išsamesnius veiksmų planus, į savo analizę įtraukė papildomas invazines svetimas rūšis, kurios nėra įtrauktos į Sąjungos sąrašą. Tai rodo, kad dabartinis Sąjungos sąrašas laikomas pernelyg ribotu, kad pagal jį būtų galima nustatyti prioritetinius patekimo kelius. Dėl kai kurių kelių negalima imtis priemonių pagal 13 straipsnį, jei atitinkamos rūšys nėra įtrauktos į Sąjungos sąrašą. Pavyzdžiui, jei į Sąjungos sąrašą nebus įtrauktos balastiniu vandeniu introdukuotos ir plintančios rūšys, pagal Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių nebus galima inicijuoti veiksmų, susijusių su šiuo patekimo keliu.

Nepaisant pažangos nustatant prioritetinius patekimo kelius, 13 straipsnis daugumoje valstybių narių įgyvendinamas vangiai. Iki 2021 m. kovo 31 d. tik 10[22] valstybių narių parengė ir pateikė Komisijai savo patekimo kelių veiksmų planą (-us). 2021 m. birželio mėn. Komisija pradėjo procedūras prieš 18 valstybių narių dėl to, kad jos neparengė veiksmų plano (-ų).

Patekimo kelio kategorija / subkategorija pagal 2019 m. ataskaitose naudojamą klasifikaciją		**Valstybių narių, kurios nustatė, kad šis patekimo kelias yra prioritetinis, skaičius**	**Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių, susijusių su šiuo patekimo keliu, skaičius**
1. PALEIDIMAS Į GAMTĄ	1.1. Biologinė kontrolė	-	-
	1.2. Erozijos kontrolė / kopų stabilizavimas (apsauginės juostos nuo vėjo, gyvatvorės ir t. t.)	2	3
	1.3. Žvejyba laukinėje gamtoje (įskaitant mėgėjų žvejybą)	6	7
	1.4. Medžioklė	1	1
	1.5. Kraštovaizdžio / augalijos / gyvūnijos „gerinimas“ laukinėje gamtoje	4	6
	1.6. Introdukcija išsaugojimo tikslais arba siekiant valdyti laukinę gyvūniją ir augaliją	-	-
	1.7. Paleidimas į gamtą naudojimo tikslais (kitais, nei pirmiau minėtieji, pvz., dėl kailių, transporto, medicininio naudojimo)	2	12
	1.8. Kitokio pobūdžio tyčinis paleidimas	4	11
2. IŠTRŪKIMAS Į LAISVĘ IŠ UŽDAROS ZONOS	2.1. Žemės ūkis (įskaitant biodegalų žaliavas)	2	2
	2.2. Akvakultūra / marikultūra	6	18
	2.3. Botanikos sodai / zoologijos sodai / akvariumai (išskyrus namų akvariumus)	5	39
	2.4. Gyvūnai augintiniai / akvariumų / terariumų rūšys (įskaitant tokioms rūšims skirtą gyvą maistą)	13	33
	2.5. Ūkiniai gyvūnai (įskaitant ribotos kontrolės sąlygomis laikomus gyvūnus)	1	2
	2.6. Miškininkystė (įskaitant miško įveisimą arba miško atkūrimą)	2	4
	2.7. Kailinių gyvūnų ūkiai	1	3
	2.8. Sodininkystė	11	23
	2.9. Dekoratyvinė paskirtis, kuri nėra sodininkystė	9	26
	2.10. Moksliniai tyrimai ir veisimas *ex situ* (objektuose)	-	-
	2.11. Gyvas maistas ir gyvas jaukas	8	9
	2.12. Kitokio pobūdžio ištrūkimas į laisvę iš uždaros zonos	2	11
3. TERŠALŲ PERVEŽIMAS	3.1. Dauginamosios medžiagos teršalai	2	16
	3.2. Užterštas jaukas	-	-
	3.3. Maisto (įskaitant gyvą maistą) teršalai	1	2
	3.4. Ant gyvūnų esantys teršalai (išskyrus šeimininko / vektoriaus pernešamus parazitus ir rūšis)	3	15
	3.5. Ant gyvūnų esantys parazitai (įskaitant šeimininko ir vektoriaus pernešamas rūšis)	-	-
	3.6. Ant augalų esantys teršalai (išskyrus šeimininko / vektoriaus pernešamus parazitus ir rūšis)	3	14

[22] Įskaitant Jungtinę Karalystę iki jos išstojimo iš ES.

	3.7. Ant augalų esantys parazitai (įskaitant šeimininko ir vektoriaus pernešamas rūšis)	-	-
	3.8. Sėklų teršalai	1	3
	3.9. Prekyba mediena	-	-
	3.10. Buveinę sudarančios medžiagos (dirvožemio, augalijos ir t. t.) transportavimas	8	23
4. NEPASTEBIMŲ INVAZINIŲ ORGANIZMŲ PERVEŽIMAS	4.1. Žūklės / žvejybos įranga	6	20
	4.2. Konteineriai / birūs kroviniai	2	3
	4.3. Pervežti (patekę) lėktuvais ar ant lėktuvų	1	1
	4.4. Pervežti (patekę) laivais / valtimis (išskyrus balastinį vandenį ir korpuso apžalą)	3	14
	4.5. Mechanizmai / įranga	3	17
	4.6. Žmonės ir jų bagažas / įranga (visų pirma turizmo)	1	7
	4.7. Organinės pakavimo medžiagos, visų pirma medienos pakuotės	1	1
	4.8. Laivų / valčių balastinis vanduo	5	7
	4.9. Laivų / valčių korpuso apžala	4	8
	4.10. Transporto priemonės (automobiliai, traukiniai ir t. t.)	4	12
	4.11. Kitos transporto priemonės	1	1
5. KORIDORIUS	5.1. Tarpusavyje sujungti vandens keliai / baseinai / jūros	6	35
	5.2. Tuneliai ir žemyninės jungtys	-	-
6. SAVARANKIŠKAI	5.3. Invazinių svetimų rūšių, kurios buvo introdukuotos 1–5 patekimo keliais, sklidimas per sienas natūraliu būdu	8	45

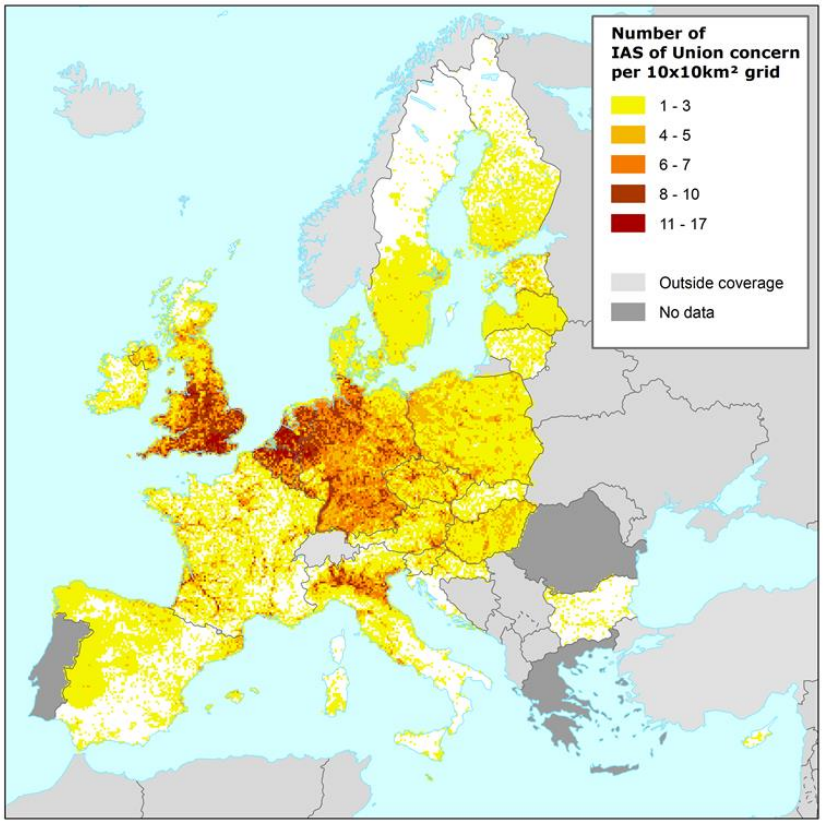
1 lentelė. *Ataskaitose naudojamas patekimo kelių suskirstymas į kategorijas, valstybių narių, kurios kiekvieną patekimo kelią nurodė kaip prioritetinį, skaičius ir su kiekvienu iš patekimo kelių susijusių nustatytų Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių skaičius.*

2.6. 14 straipsnis. Priežiūros sistema

14 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės įdiegtų priežiūros sistemą, kurioje būtų kaupiami ir registruojami Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių atsiradimo aplinkoje duomenys.

Iki 2021 m. kovo 31 d. 24 valstybės narės tokią sistemą įdiegė, dažnai jau esamų sistemų pagrindu, įskaitant sistemas, nustatytas kitais ES teisės aktais. Tik keliais atvejais buvo įdiegta nauja priežiūros sistema. Kelių valstybių narių sistemos yra susietos su piliečių mokslinėmis iniciatyvomis, o kelios sistemos grindžiamos beveik vien piliečių mokslinėmis iniciatyvomis. Kai kurios valstybės narės taip pat įtraukia iš suinteresuotųjų subjektų (ūkininkų, miškininkų, medžiotojų, žvejų, gamtos apsaugos NVO ir kt.) gautą informaciją. 2021 m. birželio mėn. Komisija pradėjo procedūras prieš tris valstybes nares dėl to, kad jos neįdiegė stebėjimo sistemos.

Buvo pastebėta tam tikrų spragų ir nenuoseklumų pranešant apie Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių paplitimą. Ataskaitose pastebimi dideli kaimyninių valstybių narių pasienio regionuose užregistruotų rūšių skaičiaus skirtumai (žr. 5 pav.). Tai rodo, kad: i) tikrasis kai kurių Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių paplitimas vis dar nėra visiškai žinomas ir ii) priežiūros sistemos, bent jau iki 2018 m., kai buvo renkami šie duomenys, tinkamai neapėmė visų Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių arba visų nacionalinių teritorijų.

5 pav. *Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių skaičius iš 48, kurios įtrauktos į 2019 m. ataskaitas, 10 x 10 km tinklelis.*

2.7. 15 straipsnis. Oficiali kontrolė

15 straipsnyje reikalaujama, kad ne vėliau kaip 2016 m. sausio 2 d. valstybės narės turėtų įdiegtas visapusiškai veikiančias struktūras, kurios vykdytų oficialią kontrolę, būtiną užkirsti kelią Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių tyčinei introdukcijai į Sąjungą.

Iki 2021 m. kovo 31 d. 25 valstybės narės įdiegė tokias struktūras. Šios struktūros apima muitinės ir (arba) fitosanitarines / veterinarijos paslaugas. Valstybės narės pranešė, kad, atlikus oficialią kontrolę pasienyje, buvo sustabdyta tik keletas invazinių svetimų rūšių.

Oficialios kontrolės struktūrų išsamumas valstybėse narėse skiriasi. Sąjungos sąrašo integravimas į TARIC[23] ir TRACES[24] palengvino dokumentų patikrinimus. Tačiau panašu, kad tik kelios valstybės narės vykdo specialias rizikos analizes ir fizinius patikrinimus. Daugeliui valstybių narių reikės aiškiau paskirstyti įvairių susijusių institucijų atsakomybę, įskaitant bendradarbiavimą, keitimąsi informacija ir mokymo programas. 2021 m. birželio mėn. Komisija pradėjo procedūras prieš dvi valstybes nares dėl to, kad jos neįgyvendino 15 straipsnio.

2.8. 16 ir 17 straipsniai. Pranešimai apie ankstyvą aptikimą ir skubus likvidavimas ankstyvuoju invazijos etapu

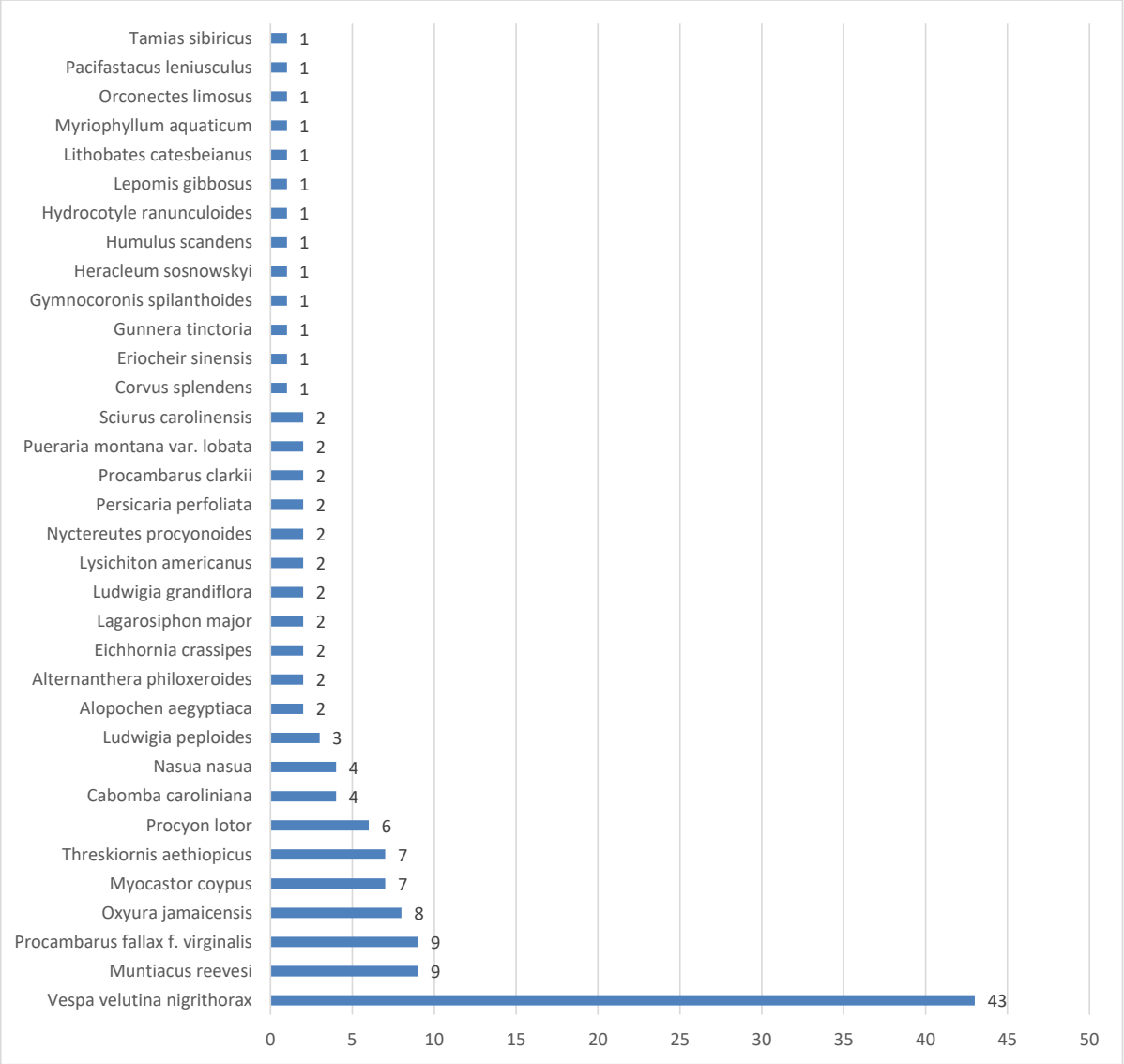
Pagal 16 straipsnį valstybės narės privalo pranešti Komisijai apie Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių, apie kurių buvimą anksčiau nebuvo žinoma, atsiradimą arba apie Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių, kurios, kaip pranešta, buvo likviduotos, pakartotinį atsiradimą. Pagal 17 straipsnį šios valstybės narės privalo: i) imtis skubių likvidavimo priemonių; ii) pranešti apie tas priemones Komisijai ir iii) informuoti kitas valstybes nares.

Nuo pirmojo Sąjungos sąrašo patvirtinimo 2016 m. liepos mėn. iki 2021 m. kovo 31 d. 19 valstybių narių (įskaitant Jungtinę Karalystę iki jos išstojimo iš ES) per specialią pranešimų sistemą[25] pranešė Komisijai apie 135 ankstyvo aptikimo atvejus, susijusius su 34 iš 66 Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių. Pranešimuose patvirtinta, kad 57 iš šių atvejų rūšys buvo skubiai likviduotos; 42 atvejais pastangos buvo tęsiamos; 5 atvejais – dar nebuvo nuspręsta apie priemones; 1 atveju valstybė narė nusprendė taikyti valdymo priemones pagal 18 straipsnį (nukrypti nuo skubaus likvidavimo prievolės leidžiančios nuostatos). 30 atvejų valstybės narės laikėsi nuomonės, kad nepavyko skubiai likviduoti rūšies. Daugiausia pranešimų apie ankstyvą aptikimą (iš viso 43) gauta apie azijinį juodnugarį širšuolą (*Vespa velutina nigrithorax*).

[23] Europos Sąjungos integruotasis muitų tarifas.

[24] Prekybos kontrolės ir tikrinimo sistema.

[25] NOTSYS: https://easin.jrc.ec.europa.eu/notsys/.

6 pav. *Pranešimai apie ankstyvą aptikimą pagal Sąjungai susirūpinimą keliančias invazines svetimas rūšis laikotarpiu nuo 2016 m. liepos mėn. iki 2021 m. kovo mėn. Skaičiai apima kelis pranešimus apie tą pačią rūšį vienoje valstybėje narėje.*

2.9. 19 straipsnis. Valdymo priemonės

19 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės taikytų veiksmingas valdymo priemones dėl tų Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių, kurios jų teritorijoje yra plačiai paplitusios. Tokiomis priemonėmis turi būti siekiama invazines svetimas rūšis likviduoti, kontroliuoti jų populiaciją arba jas izoliuoti.

23 valstybės narės pranešė, kad nuo 2016 m. liepos mėn. iki 2018 m. gruodžio mėn. taikė jų teritorijoje esančių Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių valdymo priemones. Jos pranešė apie 634 atskiras valdymo priemones, kurios apėmė 41 iš 43 Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių per tą laikotarpį ir šiuo metu Sąjungoje. Kai kurios valstybės narės parengė priemones dėl kiekvienos konkrečios rūšies populiacijos savo teritorijoje, o kitos ėmėsi priemonių dėl visos populiacijos savo teritorijoje.

Remiantis ataskaitomis, 6 proc. atvejų pritaikius valdymo priemones rūšis likviduota; 21 proc. atvejų sumažėjo tikslinės grupės populiacija; 14 proc. atvejų tikslinės grupės populiacija nepasikeitė; 17 proc. atvejų tikslinės grupės populiacija padidėjo, nepaisant

valdymo priemonių ir 42 proc. atvejų rezultatai neaiškūs. Ataskaitose taip pat nurodoma, kad buvo dėtos didelės pastangos siekiant suprasti ir sušvelninti valdymo priemonių poveikį netikslinėms rūšims.

2.10. 25 straipsnis. Informacinė paramos sistema

Komisijos sukurtą informacinę paramos sistemą, padedančią įgyvendinti Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių, sudaro:

- Europos svetimų rūšių informacijos tinklas[26], kuris suteikia galimybę lengvai gauti mokslinę informaciją ir erdvinius duomenis apie maždaug 14 000 Europoje aptinkamų svetimų rūšių;

- Europos pranešimų apie svetimas rūšis tinklas[27], kuris sudaro sąlygas valstybėms narėms pranešti Komisijai ir informuoti kitas valstybes nares apie anksti aptiktas Sąjungai susirūpinimą keliančias invazines svetimas rūšis ir skubaus jų likvidavimo priemones, kurių buvo imtasi.

2.11. Informuotumo didinimas

Dauguma valstybių narių stengėsi informuoti visuomenę apie invazinių svetimų rūšių poveikį ir būtinybę šią problemą spręsti, daugiausia kurdamos arba tobulindamos specialias žiniatinklio svetaines. Valstybės narės taip pat įvairiomis priemonėmis (laikraščių ir žurnalų straipsniais, pranešimais spaudai, informaciniais biuleteniais, radijo ir televizijos programomis, muziejų parodomis, konferencijomis, visuomenės apklausomis, piliečių mokslo mobiliųjų telefonų programėlėmis ir elgesio kodeksų skatinimu) vykdė informuotumo didinimo kampanijas, skirtas plačiajai visuomenei arba konkrečioms visuomenės grupėms (suinteresuotiesiems subjektams, jaunimui, mokykloms ir t. t.). Daugelyje valstybių narių visuomenę taip pat informavo nevyriausybinės organizacijos, privatusis sektorius, švietimo įstaigos ir kitos asociacijos, susiduriančios su invazinėmis svetimomis rūšimis arba dirbančios su jomis.

Komisija didina informuotumą apie invazines svetimas rūšis specialiame tinklalapyje[28] (EASIN platforma, apimanti mokslo sklaidą, internetinį švietimą ir socialinės žiniasklaidos turinį) ir pagal piliečių mokslinę iniciatyvą sukurtoje programėlėje išmaniesiems telefonams „Invazinės svetimos rūšys Europoje“[29]. Dabartinių projektų tikslai: i) pagerinti pagrindinių sektorių ir kompetentingų institucijų, kurios dirba su invazinėmis svetimomis rūšimis, tarpusavio supratimą ir bendravimą[30], ir ii) skatinti humanišką stuburinių invazinių svetimų rūšių valdymą[31]. Komisija taip pat parengė medžiagą, skirtą padėti valstybėms narėms įgyvendinti Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių (pavyzdžiui, rekomendacijas, kurios, taikant oficialią kontrolę ar priežiūros sistemas, padeda nustatyti Sąjungai susirūpinimą keliančias invazines svetimas rūšis ir gaires, skirtas aiškinti Biologinės įvairovės konvencijoje apibrėžtas svetimų rūšių introdukcijos kelių kategorijas).

[26] EASIN: https://easin.jrc.ec.europa.eu/easin.
[27] NOTSYS: https://easin.jrc.ec.europa.eu/notsys.
[28] https://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm
[29] https://easin.jrc.ec.europa.eu/easin/CitizenScience/BecomeACitizen
[30] https://www.adelphi.de/en/project/invasive-alien-species-improving-understanding-and-communication
[31] https://www.iucn.org/regions/europe/our-work/biodiversity-conservation/invasive-alien-species/humane-management-vertebrate-ias

2.12. Įgyvendinimo išlaidos, nauda ir finansavimas

19 valstybių narių pateikė tam tikrą Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių įgyvendinimo 2015–2018 m. išlaidų sąmatą. Šios išlaidos svyruoja nuo 17 000 eurų iki 40 mln. eurų kiekvienai valstybei narei. Vertinama, kad per ketverių metų laikotarpį visos valstybės narės iš viso patyrė apie 75 mln. eurų išlaidų. Dauguma išlaidų apima valdymo ir informuotumo didinimo priemones, tačiau kai kurios apima ir personalo bei kitas išlaidas. Kadangi šie skaičiavimai neapima tų pačių išlaidų kategorijų ir turi įvairių apribojimų, palyginimai nėra prasmingi.

Dauguma valstybių narių laikėsi nuomonės, kad pateiktose ataskaitose nurodytos išlaidos yra mažesnės nei tikrosios išlaidos. Valstybės narės dažniausiai negalėjo kiekybiškai įvertinti bendrų išlaidų, nes įgyvendinimo veiklą vykdo viešosios įstaigos, vykdydamos savo esamą darbą ar išnaudodamos turimus pajėgumus (pvz., oficialios kontrolės ir priežiūros sistemų srityje). Be to, kai kurią veiklą nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis vykdo daug skirtingų subjektų, todėl sunku apskaičiuoti visas išlaidas. Valdymo priemonės dažnai yra veiklos, kuri neapsiriboja tik išvardytomis invazinėmis svetimomis rūšimis ir yra susijusi su invazinėmis svetimomis rūšimis ar gamtos atkūrimu apskritai, dalis, todėl nustatyti išlaidas, susijusias tik su Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių įgyvendinimu, yra labai sunku.

Išlaidas taip pat patiria ekonomikos sektoriai, kurie turi pritaikyti savo veiklą (pavyzdžiui, prekiautojai gyvūnais augintiniais ir sodininkystės produktais, kurie turi nutraukti prekybą Sąjungai susirūpinimą keliančiomis invazinėmis svetimomis rūšimis, ir zoologijos sodai, kurie turi imtis priemonių užtikrinti, kad egzemplioriai nepabėgtų ir nesidaugintų).

Todėl sunku apskaičiuoti naudą, bent jau pinigine išraiška. Nauda apima išvengtą neigiamą poveikį biologinei įvairovei, žmonių sveikatai (pvz., odos nudegimai, kuriuos sukelia Mantegacio barštis *Heracleum mantegazzianum*) ir ekonomikai (pvz., žala infrastruktūrai), užkertant kelią naujoms introdukcijoms ir valdant esamas Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių populiacijas. Naujausiais tyrimais[32] patvirtinta Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių[33] poveikio vertinime padaryta prielaida, kad išlaidos, patirtos kuo anksčiau sprendžiant invazinių svetimų rūšių problemas, aiškiai atsveria neveikimo arba veiksmų, kurių imamasi gerokai pavėluotai, išlaidas. Taip yra todėl, kad žalos išlaidos ir valdymo išlaidos laikui bėgant labai išauga.

Nors buvo pranešta, kad pavyko likviduoti kažkiek Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių arba sustabdyti jų plitimą (žr. ankstesnius 2.8 ir 2.9 skirsnius), dar per anksti vertinti bendrą Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių poveikį šiuo požiūriu. 2013 m. buvo nustatytas bazinis į sąrašą įtrauktų rūšių pasiskirstymas, kuris atitinka Sąjungos sąrašo patvirtinimo laiką[34]. Pirmieji pasiskirstymo duomenys, kuriuos pranešė valstybės narės, atitinka geriausias turimas žinias kuo arčiau 2018 m. gruodžio 31 d. Tačiau valdymo prievolės buvo taikomos tik nuo 2018 m. vasario mėn. ir 2019 m. vasario mėn., atitinkamai pirmajam Sąjungos sąrašui ir jo pirmajam atnaujinimui. Kaip prognozuota, palyginus bazinį ir ataskaitinį pasiskirstymą nenustatyta jokių reikšmingų

[32] Žr. Cuthbert R. N. *et al.*, „Global economics of aquatic invasive alien species“ (liet. Pasaulinė vandens invazinių svetimų rūšių ekonomika) *Science of the Total Environment* 775 (2021) 145238, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.145238; Ahmed D. A. *et al.*, „Managing biological invasions: the cost of inaction“ (liet. Biologinių invazijų valdymas. Neveikimo kaina), *Biological invasions* (2021) In review. DOI: 10,21203/rs.3.rs-300416/v1.

[33] SWD(2013) 321 *final*.

[34] https://easin.jrc.ec.europa.eu/easin/Documentation/Baseline.

pokyčių[35]. Reikšmingesnį palyginimą galima atlikti remiantis antrąja pasiskirstymo ataskaita, kuri turi būti pateikta 2025 m. Dar vienas sėkmės rodiklis būtų pastebimas invazinių svetimų rūšių daromo spaudimo saugomoms rūšims ir buveinėms sumažėjimas. Tačiau tokios tendencijos buvo labai lėtos ir nesitikima, kad jos bus įvertintos iki 2030 m.

Valstybės narės pranešė, kad veiksmai, kurių imtasi, buvo finansuoti tiek iš nacionalinių / vietos šaltinių, tiek pasitelkus ES finansavimą, daugiausia programą LIFE ir ES Sanglaudos fondą. Daugelis valstybių narių, visų pirma tos, kurios labiausiai priklauso nuo ES finansavimo, kaip vieną iš pagrindinių priežasčių, kodėl vėluojama įgyvendinti tam tikras nuostatas, nurodė pakankamų išteklių trūkumą.

2.13. Įgyvendinimo sunkumai

Atlikus šią peržiūrą nustatyta tam tikrų problemų ir tobulintinų sričių, kurios išdėstytos toliau.

- Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių vis dar nėra visapusiškai įgyvendintas, nes dauguma valstybių narių dar neįgyvendino veiksmų planų, kuriuose aptariami prioritetiniai patekimo keliai. Be to, daugelyje valstybių narių galima pagerinti priežiūros sistemų aprėptį ir oficialios kontrolės struktūras.
- Netikrumas dėl tam tikrų rūšių galimo poveikio arba ekonominės svarbos gali sutrukdyti įtraukti jas į Sąjungos sąrašą ir taip sumažinti Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių poveikį. Nepaisant to, į Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių įtrauktos nuostatos (neatidėliotinos priemonės ir glaudesnis regioninis bendradarbiavimas), kuriomis būtų galima spręsti problemas, susijusias su tiesioginį pavojų keliančiomis rūšimis ir ekonomiškai svarbiomis rūšimis. Tačiau valstybės narės šiomis nuostatomis nepasinaudojo, o Reglamentu dėl invazinių svetimų rūšių Komisijai nesuteikiama teisė jų inicijuoti.
- Valstybės narės gali geriau koordinuoti savo veiksmus, nes: i) nacionaliniu mastu susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašuose yra kelios paplitusios rūšys; ii) skiriasi kaimyninių šalių valdymo priemonių prioritetai ir pastangos ir iii) valstybės narės nustatė labai skirtingus prioritetinius patekimo kelius.
- Tai, kad Sąjungos sąrašas yra prioritetinis sąrašas, į kurį rūšys gali būti įtrauktos tik tada, kai turima pakankamai įrodymų, reiškia, kad į jį negali būti įtrauktos visos invazinės svetimos rūšys.
- Daugeliui valstybių narių nepakankamas finansavimas ir toliau išlieka kliūtis sprendžiant invazinių svetimų rūšių problemą. Todėl ES finansavimas išlieka svarbus siekiant papildyti nacionalinį finansavimą įvairiais šaltiniais (pvz., Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo lėšomis, skirtomis invazinių svetimų rūšių problemai jūrų aplinkoje; programos „Europos horizontas“ ištekliais, skirtais atitinkamiems moksliniams tyrimams; bendros žemės ūkio politikos priemonėmis, skirtomis atitinkamoms invazinėms svetimoms rūšims valdyti, ir kt.), siekiant visapusiško ir veiksmingo įgyvendinimo.
- Dar viena didelė problema keliose valstybėse narėse yra administracinių gebėjimų trūkumas, visų pirma vietos ir regionų lygmenimis. Tai apima tiek gebėjimą valdyti pakankamas priežiūros sistemas, tiek gebėjimą nustatyti prioritetus ir vykdyti intervencines priemones (pvz., i) rengti ir įgyvendinti veiksmų planus; ii) organizuoti būtinas viešas konsultacijas ir valdyti konfliktus,

[35] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123170.

jei jų kyla (pvz., su suinteresuotųjų subjektų grupėmis, kurios prieštarauja tam, kad rūšis būtų įtraukta į sąrašą, arba valdymo priemonėms).

- Esama žinių spragų, visų pirma susijusių su: i) metodais, skirtais dokumentais pagrįsti invazinių svetimų rūšių keliamų problemų sprendimo sąnaudas ir naudą; ii) klimato kaitos poveikiu invazinių svetimų rūšių įsitvirtinimui ir plitimui ir iii) naujais invazinių svetimų rūšių valdymo metodais, visų pirma priemonėmis, kuriomis sprendžiamas įvairių invazinių svetimų rūšių taksonų patekimo kelių problema.

3. IŠVADA

Atsižvelgiant į tai, kad įvairių Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių įpareigojimų įgyvendinimo terminai buvo taikomi palaipsniui nuo tada, kai 2016 m. liepos mėn. priimtas pirmasis Sąjungos sąrašas, iki 2019 m. liepos mėn., išvadas dėl daugelio Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių aspektų daryti per anksti. Todėl Komisija šios ataskaitos nepapildė pasiūlymu dėl teisės akto, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių. Daugiau informacijos, reikalingos spręsti, ar reikia tokio pasiūlymo, bus surinkta iš kitų valstybių narių ataskaitų, kurios turi būti pateiktos 2025 m.

Nepaisant to, kad Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių įgyvendinimas daugeliu atžvilgių yra sudėtingas, jau dabar pradedama pasiekti jo tikslus. Šioje pirmoje apžvalgoje nustatyta reikšmingų laimėjimų, kurie išdėstyti papunkčiui toliau.

- Reglamentu dėl invazinių svetimų rūšių sukurta nuosekli invazinių svetimų rūšių problemų sprendimo ES lygmeniu sistema. Tai paskatino daugumą valstybių narių sukurti priežiūros sistemą ir vykdyti oficialią tokių rūšių kontrolę. Nepaisant labai trumpo faktinio visapusiško įgyvendinimo laikotarpio, panašu, kad apribojimai (pvz., rūšių pašalinimas iš prekybos), ankstyvas aptikimas ir (arba) skubus likvidavimas bei plačiai paplitusių rūšių valdymas duoda naudos.
- Nuostatos dėl Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašo pasiteisino ir leido reguliariai sąrašą atnaujinti. Iš pranešimų apie ankstyvą aptikimą ir taikomų valdymo priemonių skaičiaus matyti, kad išvardytos invazinės svetimos rūšys yra aktualios daugumai valstybių narių.
- Informacija apie Europoje paplitusias invazines svetimas rūšis dabar yra centralizuota ir išsamesnė nei kada nors anksčiau. Naudojami nauji mechanizmai, skirti pranešti ir įspėti apie naujais pastebėtas rūšis.
- Priėmus Reglamentą dėl invazinių svetimų rūšių padidėjo informuotumas apie invazinių svetimų rūšių problemą, be kita ko, plačiojoje visuomenėje.

Reglamentas dėl invazinių svetimų rūšių yra savalaikis teisės aktas. Prognozuojama, kad didėjant pasaulio prekybai ir dažnėjant kelionėms bei vykstant klimato kaitai, padaugės invazinių svetimų rūšių introdukcijos ir įsitvirtinimo atvejų. Todėl gali padidėti neigiamas poveikis biologinei įvairovei ir ekosistemoms, žmonių sveikatai ir ekonomikai. Dėl to taip pat gali išaugti susijusios išlaidos[36]. Turi būti paspartintas visapusiškas Reglamento dėl invazinių svetimų rūšių, taip pat kitų susijusių teisės aktų ir

[36]Žr. pvz., Diagne C. *et al.* (2021), „High and rising economic costs of biological invasions worldwide“ (liet. Didelės ir vis didėjančios biologinių invazijų ekonominės išlaidos visame pasaulyje), *Nature*, https://doi.org/10.1038/s41586-021-03405-6.

tarptautinių susitarimų, įgyvendinimas. Tai įsipareigojimas, prisiimtas pagal 2030 m. ES biologinės įvairovės strategiją[37].

[37] COM(2020) 380.